

Інноваційний процес має бути розглянутий як діяльність, що охоплює комплексну взаємодію різнорідних чинників. Деякі з них є внутрішніми для організації, що впроваджує інновації, зокрема, проектування, будова прототипів, тестування, виробництво, система організації і управління, єдність із споживачами та постачальниками тощо, інші – зовнішніми, в тому числі ринковий попит, пропозиція науково-технічних знань.

Як стверджують К. Павіт і Л. Соет [5, с. 78] “...інноваційна діяльність означає значно більше, ніж тільки видатки на НДДКР або патенти. Передбачає вона також відповідну стратегію корпорації, виробництва і маркетингу, вимагає сильніших менеджерських здібностей, а також компетенції в даній сфері...” Сьогодні взаємовідношення між інноваціями і створенням економічного багатства, завоюванням ринків і створенням робочих місць вимагають інтегрованого і інтерактивного підходу, а також поєднання наукових, технологічних, соціально-економічних і культурних аспектів у швидкозмінюваному ринковому середовищі.

1. *Трансфер технологій и ефективная реализация инноваций / Под науч. ред. П.М. Бегиджанова. – М., 1999. – 296 с.* 2. *Твисс. Б. Управление научно-техническими нововведениями: Сокр. пер. с англ. / Авт. предисл. и науч. ред. К.Ф. Пузыня. – М., 1989. – 271 с.* 3. *Wojciech Poplawski. Mechanizmy procesów innowacyjnych w rozwoju przemysłów wysokiej techniki. – Toruń, 1995. – 270 s.* 4. *Stawasz. E. Innowacje a mała firma. – Łódź, 1999. – 293 s.* 5. *Zarządzanie innowacjami / Praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Bogdaniенki. – Warszawa, 1998. – 132 s.*

УДК 69.003:658

В.І. Довбенко

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки і менеджменту інвестицій та нерухомості

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

© Довбенко В.І., 2001

Розглянуто питання формування економічного механізму управління розвитком підприємства. Основними його рисами є гармонійне поєднання інтересів підприємства та інших суб'єктів господарської діяльності, держави і суспільства загалом. Запропоновані елементи даного механізму зорієнтовані на врахування критеріїв ефективності й результативності діяльності підприємства в динаміці і дозволяють раціонально поєднувати його поточні та стратегічні цілі.

The article considers the questions of economic mechanism formation of enterprise development management. Harmonious combination of interests of enterprise and other subjects of economic activity, state and society in general are considered to be its major features. The offered elements of the given mechanism are oriented to stimulate effective and productive activity of enterprise in dynamics and allow to combine rationally its current and strategic purposes.

Дуже важливо створити умов для розвитку вітчизняних підприємств на сучасному етапі виходу економіки з кризи. Без зрозумілого як з позицій підприємств, так і суспільства

загалом механізму мотивації розвитку виробничої діяльності економіка країни не зможе успішно розвиватись, а підприємства – витримувати конкуренцію на світовому ринку.

Розв'язання цього питання є невідкладним для забезпечення таких умов діяльності вітчизняного виробника, які би спонукали його не ховатись у “тінь”, а розкривати свої можливості для примноження суспільного багатства. В той же час раціональне формування й використання економічного потенціалу підприємств є можливим лише за умов вигідності даних дій як для конкретного підприємства, так і інших суб'єктів господарської діяльності, що взаємодіють з ним. Тому необхідною вимогою до механізму розвитку підприємств має бути його комплексний збалансований характер і очевидність вигоди від його застосування.

Для створення механізму, який би стимулював розвиток підприємств, важливо створити необхідні умови для розвитку виробничої діяльності. Спроби розв'язання даного питання у попередні роки були невдалими. Чому саме? Відомо, що за часів централізованої планової економіки гіпертрофованого розвитку набула виробнича сфера і виробництво засобів виробництва. Проте увага приділялась не якісним аспектам розвитку, як це відбувається за умов ринкової економіки, що відзначається дієвим й жорстким механізмом конкуренції, а кількісним. У планових завданнях, що ставились перед підприємствами, завжди чільне місце посідали кількісні показники (тонни металу, кількість верстатів, капітальні вкладення тощо). Якісним показникам відводилась другорядна роль, насамперед внаслідок внутрішньої замкнутості економіки (зовнішньоекономічна діяльність здійснювалась переважно в межах “блоку” соціалістичних країн або ж на основі клірингових розрахунків з країнами “третього світу”). Більшість підприємств за таких умов були неконкурентоспроможними на світовому ринку.

Після здобуття незалежності економічна політика нашої держави, на жаль, не відзначалась оригінальністю. Спочатку робились обережні кроки в напрямку збереження вже існуючого виробничого потенціалу, проте вони були приречені на невдачу, так як були підірвані основи для функціонування того застійного середовища, яке було залишене у спадок від планової економіки. Крім цього відомо, що застосування підприємством так званої захисної стратегії може відбуватись протягом короткого проміжку часу. В нас же терміни перехідного періоду надто затягнулись. Приватизація здійснювалась надто повільно і непослідовно при постійних змінах “правил гри”. Постійно затягувалась правова реформа, а існуючі норми законодавства відзначались нестабільністю. Політика інфляційного шоку у 1992–1995 рр. себе не виправдала, оскільки була розтягнута на декілька етапів, в результаті чого ряд підприємств і навіть галузей стратегічного характеру було практично загублено. Нечіткі права та відносини власності й її правового регулювання, недостатні розміри майнової відповідальності спокушають керівників і “тіньовий” сектор задовольняти власні інтереси за рахунок очолюваних ними підприємств.

Як наслідок, деформації та диспропорції, успадковані від планової економіки, не були подолані, а деколи додалися нові труднощі, пов'язані, зокрема, із зростанням економічної залежності від зовнішнього ринку.

Чому саме виробника? Попри всі надії на еволюційність процесів реформування економіки на початку 90-х років вони не справдились. Ринок не повинен бути “зарегульованим” (до речі, саме це часто відбувалося – пряме субсидування колективних сільсько-господарських господарств, вугільної промисловості, списання заборгованостей тощо), але принципові позиції на стратегічних напрямках, що забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної економіки, повинні регулюватись за допомогою чітко сформульованих механізмів.

Ще один важливий момент полягає у формуванні чітких інвестиційних пріоритетів для перетоку інвестицій на стратегічно важливі напрями, розвиток яких створює умови для постійного розвитку економіки. Один із пріоритетів сьогодення – це розвиток будівництва, насамперед, із застосуванням передових технологій і створенням екологічно безпечних сучасних об'єктів, які забезпечують при їх експлуатації економію енергетичних та інших матеріальних ресурсів. Підходи ж до розвитку даного напрямку повинні відрізнитись від усталених традиційних, характерних для планової економіки (“виділення” капітальних вкладень під заплановані об'єкти). За основу має бути покладений принцип змагальності (конкурентності) та залучення інвестицій на зворотній основі. Ефективний механізм регулювання інвестиційного процесу повинен забезпечити, поряд з активізацією залучення іноземного капіталу, вирішальну роль у фінансуванні інвестицій саме внутрішніх джерел, насамперед коштів населення і підприємств. Для цього, зрозуміло, важливо забезпечити прозорість процесу залучення й використання капіталу й достатній рівень мотивації його учасників.

Найбільш актуальним є обґрунтування розміру коштів, які слід спрямовувати на розвиток. В основі розрахунку розміру таких коштів у кожному конкретному випадку лежить прогноз щодо майбутніх прибутків. На нашу думку, не слід обмежуватись лише даним джерелом. Поряд із прибутком слід розглядати амортизацію й кошти в розмірі 5 % від амортизації на вдосконалення основних фондів, адже за умов технічного прогресу сьогодення слід вибирати, як правило, не варіант простої заміни зношеного обладнання на нове, а спрямовувати дані кошти насамперед на закупівлю тих технологій (й відповідного ноу-хау), які дають змогу отримати переваги у конкурентній боротьбі.

Чи створені умови для розвитку підприємств на даний момент в Україні? На жаль, доводиться констатувати, що ні (стислість даної публікації не дає змоги пояснити, чому саме так сталося, обмежимося лише вказівкою на те, що причини цього лежать не лише в економічній площині). Так, питома вага збиткових підприємств (великі і середні) до загальної їх кількості у Львівській області у 1997 р. становила 51,6 %, 1998 р. – 56,1 %, 1999 р. – 53,3 %. Серед малих підприємств відсоток збиткових був нижчим, відповідно – 33,0, 37,5 та 36,7 % [1, с. 105] (проте частка даних підприємств є невеликою і становить лише 25 % від загальної кількості підприємств та 8,9 % до загального прибутку, отриманого всіма суб'єктами господарської діяльності [1, с. 23–144]). Подібну невтішну картину маємо і загалом по Україні, де за даними Держкомстату України частка збиткових підприємств зросла у 1999 р. порівняно з попереднім роком з 55 до 56 %, а загальна сума збитків даних підприємств досягла 21 114 млн. грн. [2, с. 73]. Повністю збитковими галузями економіки вже протягом двох років залишаються сільське господарство, торгівля та громадське харчування та житлово-комунальне господарство.

Для розуміння загальної картини, що склалася на підприємствах України, розглянемо їх баланси за окремими елементами, зокрема, по ряду галузей.

Наведення даних балансу у відсотках дає змогу краще оцінити якісний стан економіки через призму підприємств (див. таблицю). Дані свідчать про велику частку в активі балансу залишкової вартості основних засобів, яка за наведеними галузями коливається в межах від 51,2 % (промисловість) до 77,3 % (сільське господарство), а в економіці загалом становить 55,4 %. Це могло би свідчити про високу фондоозброєність праці та виробництва, але, знаючи технічний рівень вітчизняних підприємств загалом, можемо лише констатувати, що існуючі основні засоби лише у багатьох випадках переобтяжують баланс. До цього можемо

лише додати, що недосконалою є й структура основних засобів, в ній, як правило, переважає пасивна їх частина (будівлі й споруди). Невиправдано великою залишається дебіторська заборгованість, особливо серед підприємств транспорту та зв'язку й промисловості, відповідно 30,7 та 24,2 % до підсумку за балансом. На низькому рівні залишається ліквідність підприємств на підприємствах промисловості й транспорту та зв'язку, оскільки значні кредиторські заборгованості (34 та 34,1 %) не покриваються ліквідними активами.

**Баланси підприємств окремих галузей економіки України на кінець 1999 р., %
(розраховано на основі даних СЦУ [2, с. 70–71])**

Показники	Разом	У тому числі			
		промис- ловість	сільське господарство	будівництво	транспорт та зв'язок
Актив					
Основні засоби					
залишкова вартість	55,4	51,2	77,3	69,2	54,4
Нематеріальні активи					
залишкова вартість	0,5	0,7	0,1	0,1	0,3
Незавершені капітальні вкладення	5,4	8,5	4,3	9,2	3,0
Довгострокові фінансові вкладення	2,2	1,5	0,4	0,5	0,8
Оборотні кошти в запасах	8,8	11,0	12,9	5,3	5,3
Дебіторська заборгованість	24,7	24,2	3,8	13,8	30,7
Грошові кошти	0,8	0,6	0,1	0,4	1,7
Інші активи	2,2	2,2	1,1	1,3	3,9
Баланс	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Пасив					
Статутний фонд	40,7	25,5	68,6	59,7	41,3
Фінансування капітальних вкладень	1,7	1,8	3,0	3,3	1,3
Спеціальні фонди і цільове фінансування	6,2	6,9	3,8	7,6	8,1
Амортизаційний фонд	1,2	0,6	5,5	0,5	1,0
Нерозподілений прибуток	0,5	0,6	0,1	0,2	0,7
Збитки звітного року	-4,5	-4,5	-6,0	-1,7	-3,8
Довгострокові пасиви	3,4	4,2	5,8	0,9	3,3
Короткострокові кредити	1,4	2,0	0,5	0,2	0,6
Кредиторська заборгованість	33,2	34,1	14,8	18,7	34,0
Інші пасиви	16,1	28,8	4,0	10,3	13,4
Баланс	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Сучасна ринкова економіка базується на конкуренції, свободі, власності та стабільності. На даному етапі можемо лише констатувати, що дані передумови цивілізованого функціонування ринку ще не діють так як треба, оскільки для цього ще немає відповідних умов.

Для створення умов функціонування механізму розвитку підприємства важливо розглядати як внутрішні, так і зовнішні умови його діяльності. В США у ряді штатів існують посади уповноважених з економічного розвитку, один з яких у штаті Вермонт як основні завдання розробив стратегічні плани підвищення рівня заробітної платні, які були включені до комплексного стратегічного плану. Даний план спирається на чотири засади, покликані забезпечувати ринковий підхід до справи економічного розвитку, а саме, поліпшення конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення здатності регіонів до виконання регіональних економічних завдань, концентрація уваги на стратегічно важливих галузях та системність підходу до вирішення поставлених завдань.

Підвищення конкурентоспроможності бізнесу полягає у наданні допомоги компаніям та підприємствам, що дозволяє їм розробляти, вдосконалювати й поліпшувати високоякісну й нову продукцію, а також швидше й ефективніше, аніж конкуренти, постачати її на ринок. Вища конкурентоспроможність фірм дозволяє одержувати вищу додану вартість на ринку, а завдяки їй — зростання заробітної платні працівників. Для підтримки розвитку підприємств на місцевому рівні ресурси штату поєднують з ресурсами, що є на місцях, щоби допомогти підприємствам та групам підприємств побачити перспективи, скористатися з них і вирішити проблеми за допомогою регіональних інститутів. Зміст концентрування уваги на стратегічно важливих галузях та підприємствах полягає в тому, що наявних у суспільства ресурсів не може вистачити на все одразу, отож рішення про те, де застосування цих дефіцитних ресурсів дасть якнайвищу віддачу, повинні бути виваженими. Розробка ж єдиного стратегічного плану та організація програм і послуг, що підтримували б та посилювали консенсусний план, дуже важливо для забезпечення саме стратегічної спрямованості системи заходів економічного розвитку [3].

Традиційно в Україні капітальні вкладення формувалися в основному за рахунок внутрішніх джерел (власні кошти підприємств та заощадження населення, бюджетні кошти, довгострокові кредити та позики). Необхідно створити ефективний механізм регулювання інвестиційного процесу так, щоби вирішальне значення, незважаючи на активізацію залучення іноземного капіталу, у фінансуванні інвестицій мали саме внутрішні джерела, насамперед власні кошти підприємства.

Важливо обґрунтувати розмір коштів, які слід спрямовувати на розвиток. В основі розрахунку розміру таких коштів у кожному конкретному випадку лежить прогноз щодо майбутніх прибутків.

На інвестиційну діяльність підприємства впливають багато чинників, які можна проаналізувати за допомогою динамічної моделі розвитку підприємства в економіці. Одним з основних зовнішніх чинників є податкова політика держави.

Вплив на прибуток окремих податків необхідно розглядати з урахуванням майбутньої економічної динаміки підприємства, оскільки в реальному житті параметри і структура економіки постійно змінюються, а статичний підхід не дає змоги коректно аналізувати вплив податків на економіку підприємства. Тому доцільно оцінювати вплив податків у динаміці, а саме їх дію на інвестиційну стратегію підприємства, оскільки майбутнє кожного підприємства залежить від інвестицій, а інвестиційна стратегія підприємців визначає економічне майбутнє країни.

Вплив податкової політики держави на інвестиційну діяльність підприємства можна проаналізувати за допомогою динамічної моделі розвитку підприємства в національній економіці.

Питоме споживання визначається тільки періодом прогнозування і співвідношенням ставок податків на прибуток, що інвестується і що споживається. При цьому частка чистого прибутку, що споживається, зростає при збільшенні ставки податку на прибуток, що інвестується, і зменшується при збільшенні періоду прогнозування.

Податок на прибуток, що інвестується, є податком на майбутню економічну діяльність підприємства, оскільки частка прибутку, що інвестується, спрямовується на розвиток підприємства, а тому збільшує його спроможність виробляти товар. Частка прибутку, що споживається, спрямовується на споживання підприємців і зайнятих на даному виробництві робітників, а її обсяг визначає їх зацікавленість в існуванні і розвитку підприємства.

Тому доцільним є запровадження окремо податків на прибуток, що споживається і що інвестується. Частка прибутку на інвестування є чистим виробничим видатком навіть більшою мірою, ніж витрати вже існуючого виробництва. Останні стосуються, як правило, освоєної продукції, а інвестиції – це ризиковане вкладення, для якого невідома величина майбутнього прибутку і взагалі ще не відомо, чи буде цей прибуток. В умовах спаду виробництва в Україні з метою стимулювання економічного зростання прибуток, спрямований на інвестиції (Пі), слід було б оподатковувати податком за нульовою ставкою і страхувати на випадок збитків. Додатково слід було б дозволити підприємствам самостійно здійснювати свою амортизаційну політику і створити належний рівень мотивації для технічного оновлення тих підприємств виробничого профілю, які забезпечують економічну незалежність держави. Актуальним вбачається проект створення Українського банку реконструкції і розвитку, який повинен стати партнером підприємств в їх намаганнях впровадження нових технологій й забезпечення високої конкурентоспроможності їх продукції, робіт та послуг на ринку.

1. *Статистичний щорічник Львівської області за 1999 рік.* – Львів, 2000. 2. *Статистичний щорічник України за 1999 рік.* – К., 2000. 3. Міллер Р. *Економічний розвиток: спроба вияснити непорозуміння, що часто виникають навколо цього життєво важливого поняття // Аспекти самоврядування.* – 1998. – № 2. 4. Каламбет С.В. *Удосконалення механізму оподаткування прибутку з метою ефективного регулювання інвестиційної діяльності підприємств в Україні // Налоговый, банковский, таможенный КОНСУЛЬТАНТ.* – № 10 від 27.02.2001

УДК 338.409.4

І.Б. Скворцов, В.І. Прокопенко, Д.І. Скворцов
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки і менеджменту інвестицій та нерухомості

КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРАЦІ

© Скворцов І.Б., Прокопенко В.І., Скворцов Д.І., 2001

Метою дослідження є встановлення кількісної залежності між витраченою працею і кількістю виготовленої продукції. Пропонується декілька методів моделювання процесу праці.

The purpose of research – is an establishment of quantitative dependence between the spent work and quantity of made production. Some methods of modeling of process of work are offered.

Кількісне моделювання процесу праці є актуальною проблемою навіть на сучасному етапі розвитку економічної науки. Це насамперед пов'язано з тим, що традиційно процес праці розглядають на прикладному рівні, тобто виконують хронометраж праці і розподіляють її на окремі елементи – нормовані, ненормовані витрати праці тощо. Але теоретичної моделі процесу праці на методологічному рівні, як правило, не дають. А це, на нашу думку, призводить до виникнення інших помилок – неправильне розуміння амортизаційного процесу, моделювання життєвого циклу живої і зречовленої* праці тощо.

* Нами вживається два вирази: “зречовлена праця”, але “уречовлена вартість”.